

prof. dr hab. **Józef Binnebesel**

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu
Wydział Filozofii i Nauk Społecznych
Instytut Nauk Pedagogicznych

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym dr Marleny Kilian

Przedmiotem oceny w niniejszej recenzji jest dorobek publikacyjny Pani dr Marleny Kilian, zgłoszony przez nią w dokumentacji i stanowiący podstawę o ubieganie się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika oraz zgłoszony przez Habilitantkę dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny. Niniejsza recenzja opracowana została zgodnie z decyzją Rady Dyscypliny Naukowej Pedagogika UKSW w Warszawie z dnia 18-01-2024.

Recenzja składa się: z opinii o dorobku naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym (opracowanym na podstawie ich analizy) oraz z opinii o dorobku publikacyjnym, w tym przede wszystkim wskazanej przez Habilitantkę monografii jako wiodącego osiągnięcia. Obie części recenzji kończyć się będą oddzielnymi podsumowaniami. We wniosku końcowym, wynikającym z obu podsumowań, zaprezentowane zostaną rekomendacje dotycząca wniosku Habilitantki o przyznanie stopnia naukowego.

Analizie poddany został dorobek Pani dr Marleny Kilian obejmujący okres 17 lat od 2006, w którym w Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie otrzymała stopień naukowy doktora nauk społecznych z zakresu pedagogiki, do złożenia wniosku o wszczęcie procedury habilitacyjnej w 2023 roku. Niniejsza ewaluacja dokonana została na podstawie przekazanych informacji w formie elektronicznej ujmujących 355MB danych ujętych w dwóch głównych katalogach (1. Wniosek, 2. Potwierdzenie osiągnięć) z licznymi podkatalogami zawierającymi całokształt przestanej dokumentacji.

Wstępem i punktem wyjścia do oceny całego dorobku Habilitantki jest nakreślona przez nią samą ścieżka naukowa oscylująca wokół zagadnień z zakresu tyflopädagogiki osób starszym

wieku a scharakteryzowana przez nią jako: *Specyfika funkcjonowania, niepełnosprawności i rehabilitacji osób w starszym wieku*.¹

Analiza dorobku naukowego

Ta część recenzji składać się będzie z dwóch zasadniczych elementów. Pierwszym z nich będzie analiza wskazanych przez dr Marlenę Kilian tzw. publikacji wiodących, drugim zaś analiza i recenzja pozostałych elementów aktywności naukowej.

Pani doktor Marlena Kilian, jako elementy wiodące wskazała monografię *Funkcjonowanie osób w starszym wieku* oraz pięć artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych. Rolą recenzenta dorobku habilitacyjnego, w procedurze uzyskania stopnia doktora habilitowanego, nie jest powtórna recenzja zrecenzowanych już tekstów. Monografia otrzymała pozytywną recenzję prof. dra hab. Adama Życha w procedurze wydawniczej wydawnictwa naukowego Difin². Wskazane artykuły i rozdziały również musiały być poddane recenzji w przyjętych przez czasopisma i wydawnictwa zasadach (zgodnych z wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie czasopism naukowych).

Monografia doktor Marleny Kilian to 338 stronicowa praca mająca charakter analizy teoretycznej opartej o przegląd literatury. Autorka pracy w samym wstępie charakteryzuje istotę napisanej przez siebie monografii stawiając tym samym zasadnym pytanie o jej wpływ na rozwój dyscypliny naukowej w jakiej ubiega się o stopień doktora habilitowanego. Pisze, że: *Publikacja może zostać wykorzystana jako interdyscyplinarny materiał dydaktyczny, znajdujący zastosowanie np. w zajęciach z: gerontologii społecznej, geriatry, edukacji osób starszych, pedagogice specjalnej starszego wieku, rehabilitacji, psychologii, doradztwie zawodowym osób w wieku 50+, pracy socjalnej czy w innych dziedzinach mających do czynienia z człowiekiem w zaawansowanym wieku i zainteresowanych funkcjonalnym wymiarem jego życia. Stanowi również kompendium wiedzy dla specjalistów aktualnie pracujących z seniorami. Zazwyczaj w pracy z osobami starszymi brakuje fachowej wiedzy z dziedziny niepełnosprawności, z drugiej strony personelowi specjalizującemu się w pracy z osobami niepełnosprawnymi często brak kompetencji z zakresu starzenia się i starości. W publikacji zawarto informacje cenne zarówno*

¹ Autoreferat str. 3.

² Wykaz wydawnictw publikujących recenzowane monografie z 2020 roku ID-20500.

<https://www.gov.pl/web/nauka/wykaz-wydawnictw-publikujacych-recenzowane-monografie-naukowe>

dla specjalistów pracujących z osobami starszymi, jak również z osobami niepełnosprawnymi. Oczywiście dedykowana jest ona także coraz częściej poszukiwanym na „srebrnym rynku usług” fachowcom z dziedziny niepełnosprawności w starszym wieku. Wskazanie to, ale przede wszystkim analiza treści ukazuje, iż opracowanie dr Kilian ma charakter dydaktyczno-podręcznikowy, a nie badawczo-naukowy. Publikacja ta nie wnosi znaczących elementów do analiz naukowych subdyscypliny pedagogiki specjalnej jaką jest tyflopädagogika. Autorka opracowania nie prezentuje żadnych swoich badań ukazujących nowe konteksty, a przeprowadzona analiza teoretyczna nie stanowi istotnego wkładu w rozważania naukowe nad poruszaną w monografii tematyką. Książka Pani Marleny Kilian ma charakter sensu stricte odtwórczy, niewskazujący na nowe konteksty, teorie lub interpretacje zjawisk czy źródeł. Habilitantka wskazuje na bogatą bibliografię wykorzystaną w monografii, która rzeczywiście robi wrażenie, gdyż obejmuje 598 pozycji. Niestety jednak analiza i ustrukturalizowanie szczegółowe zawartej literatury ukazują jej mankamenty. Przede wszystkim wykorzystane do stworzenia książki teksty to w większości przypadków dość stare opracowania. Biorąc pod uwagę, że data wydania książki to 2020 rok, w bibliografii najnowsze pozycje pochodzą z 2018 roku i są to przede wszystkim dane statystyczne, poza dwoma tekstami, z czego jeden to auto cytacja. Publikacje z 2017 to siedem wskazań źródłowych, z czego jedno to auto cytacja, a cztery pozostałe stanowią hasła z Encyklopedii Starości opracowane przez prof. Adama Życha. Publikacje z 2016 roku wykorzystane w pracy to trzy pozycje, z czego jedna dotyczy danych GUS. Z 2015 roku mamy czternaście wskazań bibliograficznych, w tym dwa auto cytacje, jedno to źródło statystyczne. Z 2014 roku w spisie bibliograficznym znaleźć można siedem tekstów, z 2013 – jedenaście pozycji, z lat 2012-13, 2011-13 i 2010 roku jest to 15 tekstów. Z przeprowadzonej analizy wynika, że około 14% wszystkich wykorzystanych źródeł są to opracowania mające mniej niż 10 lat, co w podjętej przez Autorkę, dynamicznie rozwijającej się na świecie dyscyplinie jak i praktyce klinicznej, stanowi dość duże opóźnienie w podążaniu za najnowszymi osiągnięciami, które stanowić powinny istotny element opracowania naukowego mającego znaczący wkład w subdyscyplinę naukową. Wykorzystywane przez Autorkę teksty anglojęzyczne i opracowania z innych krajów, które w analizie teoretycznej przybliżyłyby polskim badaczom trendy i osiągnięcia ze świata, nie zawsze odnoszą się bezpośrednio do tematyki rozprawy jak również nie są opracowaniami najnowszymi, w większości mającymi powyżej 10 lat.

Pozostałe opracowania wskazane jako główne osiągnięcia naukowe to pięć tekstów, z czego cztery to rozdziały w książkach i jeden artykuł w czasopiśmie naukowym. W tym miejscu dla porządku wskazać trzeba, że tekst *Rehabilitacja wobec potrzeb niepełnosprawnych osób w starszym wieku* z 2011 roku, *Geragogika specjalna w starzejącym się społeczeństwie - potrzeby i możliwości* z 2018, to tak naprawdę publikacje pokonferencyjne. Pierwsza pochodzi z Konferencji Naukowej organizowanej na KUL-u³ przez Katedrę Psychologii Klinicznej, Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej oraz Lubelski Uniwersytet Trzeciego Wieku w dniach od 7 do 8 czerwca 2010. Druga zaś jest to wystąpienie na Konferencji Naukowej - *Niepełnosprawność i rehabilitacja osób w starszym wieku w obszarze teorii, kształcenia i praktyki zawodowej*⁴, która organizowana była przez rodzimą uczelnię Habilitantki czyli Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w dniu 20 kwietnia 2018 roku.

Żaden ze wskazanych przez doktor Marlenę Kilian tekstów nie ma charakteru badawczego. Wszystkie pięć opracowań są to analizy teoretyczne, jedynie tekst z monografii *Niepełnosprawność w okresie późnej dorosłości* będący rozdziałem *Niepełnosprawność w okresie późnej dorosłości* można uznać do pewnego stopnia za nowatorski i wnoszący nowe elementy do dyskursu naukowego.

Na pozostały dorobek naukowy wykazany w przestanej dokumentacji składa się 58 publikacji uwzględnionych w Raporcie Bibliometrycznym sporządzonym przez Dział Informacji Naukowej i Transferu Wiedzy Biblioteki UKSW w dniu 25 września 2023. Raport obejmuje wszystkie teksty zarówno przed doktoratem jak i podoktorskie wskazując. Na 58 publikacji pomiędzy 2007 a 2023 rokiem, czyli średnio rocznie Habilitantka publikowała niecałe cztery teksty. Dokumentacja wskazuje jednak⁵, że wskazanych 58 tekstów należy wykluczyć sześć, gdyż przez samą doktor Kilian traktowane są jako publikacje doktorskie. Szczegółowa analiza nadanej dokumentacji bibliometrycznej pokazuje, że do tekstów tzw. przed doktorskich należy jeszcze wliczyć pięć z 2004 roku⁶ oraz dwa teksty z 2006⁷. Zestawienie tych danych ilustruje dorobek po doktorski w postaci 45 pozycji. Mimo rozbieżności pomiędzy autoreferatem a dokumentacją

³ <https://ojs.tnku.pl/index.php/rped/article/download/2262/1937/>

⁴ <https://glosseniora.pl/wp-content/uploads/1704Program-konferencji-Geragogika.pdf>

⁵ Autoreferat str. 23.

⁶ W raporcie bibliograficznym pozycje: 4,5,24,25,26.

⁷ W raporcie bibliograficznym pozycje: 6,27.

bibliometryczną⁸, statystyka ta pozwala postawić tezę o postępie (o charakterze ilościowym) w tej kwestii. Wzrost liczby opublikowanych tekstów po doktoracie w porównaniu z okresem przed uzyskaniem stopnia doktora jest znaczący. Szczegółowa analiza pokazuje, że w dorobku pretendenci do stopnia doktora habilitowanego dominują teksty polskojęzyczne opublikowane w mało punktowanych czasopismach. Z ogólnej liczby uzyskanych punktów ministerialnych najwięcej uzyskała monografia *Funkcjonowanie osób w starszym wieku* – 120 punktów oraz publikacja *Motywy społecznego uczestnictwa seniorów w świetle wybranych teorii motywacji* – 70 punktów. Pozostałe osiągnięcia publikacyjne to nisko punktowane wydawnictwa. Ważnym w ocenie jest również struktura wydawnicza opublikowanych tekstów z wskazanych publikacji. Aż osiem są to opracowania opublikowane w wydawnictwie UKSW, czyli w miejscu pracy Habilitantki. Wśród tekstów anglojęzycznych większość publikowana była w polskich wydawnictwach, jedynie dwa teksty to stosunkowo słabo punktowane czasopisma zagraniczne. Należy zwrócić uwagę również na fakt, iż trudno doszukać się w dorobku doktor Marleny Kilian publikacji w czasopismach nie pedagogicznych. W dorobku Habilitantki nie ma również publikacji w najbardziej prestiżowych polskich czasopismach poświęconych gerontologii np. *Gerontologia Polska*, *Rocznik Andragogiczny*, *Edukacja Dorosłych*. Rekapitulując tę część oceny dorobku trudno wskazać, że ma on istotne znaczenie dla rozwoju dyscypliny. Rozpatrując interdyscyplinarność kwestii osób starszych z szeroko pojętymi problemami w widzeniu, wydaje się, że dorobek ten jest prawie niezauważalny w gronie naukowców i specjalistów, na co wskazuje między innymi charakterystyka cytowań. Biorąc pod uwagę w tym kontekście monografię⁹ raport bibliometryczny wskazuje osiem cytowani. Natomiast dokonana analiza danych Google Scholar¹⁰ zwiększa ich liczbę do 14 i daje możliwość przyjrzenia się strukturze bibliograficznej, z której wynika, że w większości przypadków cytowania miały charakter wtórny tzn. nie odnosiły się bezpośrednio do przemyśleń autorki monografii, ale do cytowanych przez nią źródeł np.

⁸ Daje się jeszcze zaobserwować nieścisłość w kwestii publikacji pomiędzy autoreferatem a wykazem z bibliometrii. Np. data publikacji w tekście *Trudności w wykonywaniu czynności związanych z czytaniem i sposoby radzenia sobie z nim* i brak w wykazie bibliometrycznym artykułu *Trudności w poruszaniu się i sposoby radzenia sobie z nimi przez osoby z poważnym uszkodzeniem wzroku*.

⁹ Pozycja 1 w raporcie.

¹⁰

https://scholar.google.com/scholar?start=0&hl=pl&as_sdt=2005&sciodt=0,5&cites=13959402038372066422&scipsc= (2023-02-28)

biologicznego funkcjonowania organizmu czy zachodzących procesów starczych. Podobnie zresztą wygląda ta kwestia w pozostałych wskazanych wiodących publikacjach.

Elementem recenzji dorobku naukowego jest również kwestia aktywności konferencyjnej. Z przesłanej dokumentacji wynika, że Habilitantka brała *aktywny udział w roli prelegenta na 22 konferencjach, w tym 4 zagranicznych, 6 w języku angielskim*¹¹. Załączony wykaz konferencji pokazuje, że w przypadku większości z nich były to na ogół fora pedagogiczne. Ważnym i zasługującym na uznanie jest udział w komitetach naukowych konferencji w Chinach i Hiszpani, niestety przynajmniej w dokumentacji na ma wzmianki by na konferencjach w Hangzhou (2018), Beijing (2018) w Chinach oraz w Walencji (2018, 2017) w Hiszpanii były wygłoszone przez Habilitantkę referaty.

W dostarczonej dokumentacji znaleźć można informacje o projektach badawczych, w których Habilitantka uczestniczyła. Są to między innymi projekt RooboBraille oraz Toucan Assistant. Obydwa projekty to komercyjne plany wdrożeniowe, pierwszy dotyczył bezwzrokowego odczytywania druku, drugi zaś to projekt gdańskiego startupu wspomagający osoby niewidome. Poza jednym artykułem współautorstwa Habilitantki z 2016 roku pt. *RoboBraille as a UDL Tool: Evaluation of the Service Converting Printed Materials into Speech and Braille in Poland* opublikowanym w *Procedia-Social and Behavioral Sciences* (5 punktów ministerialnych) i wystąpieniem w 2016 roku na konferencji w Hiszpanii pod tym samym tytułem co wyżej wspomniany artykuł, zaangażowanie Pani doktor Marleny Kilian nie ma żadnego przełożenia na publikacje naukowe. Ważnym elementem wpływającym na dorobek naukowy są odbywane starze naukowe w zagranicznych uczelniach i instytucjach. Ten element dorobku jest bezdyskusyjny i musi spotkać się z jak najwyższym uznaniem. Podobnie zaangażowanie w proces wydawniczy jako recenzentki w czasopismach naukowych polskich i zagranicznych, jak również pracę nad publikacją w języku polskim *Foundations of Orientation and Mobility*, wydanej przez American Foundation for the Blind realizowanej w ramach projektu *Wielkie kompendium orientacji przestrzennej i dostępności dla osób niewidomych i słabowidzących*.

Podsumowując całościowo dorobek naukowy doktor Kilian nie można wykazać, że jest on znaczący dla rozwoju dyscypliny, w której Habilitantka pretenduje do samodzielności naukowej.

¹¹ Autoreferat str. 50.

Nie można wykazać, że sama Habilitantka i jej dorobek jest rozpoznawalny w szerszej, niż pedagogiczna, perspektywie.

Analiza dorobku organizacyjnego i dydaktycznego.

Na szczególne uznanie w ocenie dorobku dydaktycznego zasługują zajęcia prowadzone przez Habilitantkę w ramach trzech edycji projektu *Nowy Pedagog*. Z przeszanej dokumentacji wynika również, że pretendentka do stopnia doktora habilitowanego od wielu lat realizuje zajęcia dydaktyczne związane ze swoimi zainteresowaniami naukowymi. Niestety dokumentacja nie zawiera oceny tych zajęć – ankiety studenckie uzyskiwane w ramach infrastruktury informatycznej USOS na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Wskazana w autoreferacie aktywność dydaktyczna koncentruje się przede wszystkim na realizacji obowiązków służbowych i obciążenia dydaktycznego, niestety nie wybrzmiało w dokumentacji zbyt mocno zaangażowanie doktor Kilian w promowanie osiągnięć naukowych szeroko rozumianej pedagogiki specjalnej na forum interdyscyplinarnym. Działalność dydaktyczna w tym zakresie koncentrowała się przede wszystkim na słuchaczach związanych z kierunkami pedagogicznymi. Paradoksalnie wydaje się, że również za osiągnięcie dydaktyczne uznać można opublikowanie monografii *Funkcjonowanie osób w starszym wieku*, którą traktować można tu bardziej jako swoistą pomoc dydaktyczną, do pewnego stopnia podręcznik (z zastrzeżeniami strukturalnymi) dla studentów pedagogiki specjalnej i osób pragnących zgłębić wiedzę z tematyki andragogiki i tyflopedagogiki. Działalność organizacyjna, podobnie jak dydaktyczna, przede wszystkim koncentruje się w organizowanych na UKSW przedsięwzięciach dydaktycznych i naukowych. Niestety nie widać charakteru interdyscyplinarnego podejmowanych aktywności, gdyż podobnie jak wcześniej ogranicza się ona do wewnątrz środowiskowych oddziaływań albo nakierowanych na środowisko rodzimej uczelni albo sensu stricte pedagogiczne.

Pewen szacunek i uznanie budzić musi zaangażowanie się Pani Marleny Kilian w bezpośrednie niesienie pomocy osobom starszym i niewidomym poprzez organizowanie kursów i zajęć dla podopiecznych i pracowników między innymi Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Dzieci Niewidomych i Słabo Widzących im. ks. Prymasa Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Radomiu, Ośrodka Rehabilitacyjno-Wypoczynkowego w Gdańsku-Sobieszewie, czy Towarzystwa Opieki nad Ociemniałymi.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzona powyżej analiza ukazuje niebywałą trudność w wyartykułowaniu pozytywnej lub negatywnej konkluzji. Obowiązkiem recenzenta całości dorobku kandydatki na stopień doktora habilitowanego jest jednoznaczne, praktycznie zero-jedynkowe określenie zasadności bądź braku zasadności do dalszego procedowania wniosku. Słowem kluczem jest tu ujęte przez ustawodawcę określenie całokształtu dorobku. W przypadku recenzowanego wniosku dr Kilian trudno jest jednoznacznie określić i scharakteryzować dorobek. Istota recenzji z natury rzeczy nie jest czarno-biała, ukazanie plusów i minusów obnaża szarości, wykluczając jednoznaczność, co dobitnie uwypukla się w charakterystyce osiągnięć doktor Kilian. Trudność owa wynika również ze sposobu przygotowania dokumentacji, jej braków, niedomówień, zawitości i błędów (literówek). Formułując, tak jak ustawodawca przewidział jednoznaczną, niebudzącą wątpliwości interpretacyjnych konkluzję pozytywną lub negatywną co do dalszego procedowania wniosku o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego z zakresu nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika należy wziąć pod uwagę wszystkie kwestie mające wpływ na recenzowany dorobek, ukazując obiektywny obraz kandydatki. Ocena to również kwestia interpretacji, która w żaden sposób nie może mieć charakteru deprecjonującego, a wszelkie wątpliwości w miarę możliwości winny być interpretowane na korzyść osoby wnioskującej. Wydaje się więc, że w tym miejscu bezpośrednio odwołanie się do samej ustawy o stopniach i tytule naukowym, która w artykule 13 nakazuje recenzentowi odpowiedzieć na trzy pytania odnośnie do recenzowanej pracy pomoże w jednoznacznym sformułowaniu konkluzji.

Tak, więc w tym kontekście można stwierdzić, że:

- 1 Recenzowany całokształt dorobku nie do końca stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego podejmowanego przez doktor Marlenę Kilian. Analiza poddanych ocenie tekstów wskazanych jako główne osiągnięcie w większości przypadków nie wykazuje znamion oryginalności. Monografia scharakteryzowana jako główne osiągnięcie ma charakter przede wszystkim odtwórczy, niewnoszący nowych treści i rozwiązań w naukowy dyskurs pedagogiczny, tym bardziej zaś interdyscyplinarny.
- 2 Recenzowany dorobek ukazuje, w większości nakreślonych przez Habilitantkę obszarów, adekwatną i dużą wiedzę teoretyczną kandydatki w danej dyscyplinie naukowej.

- 3 Recenzowany całokształt dorobku, a zwłaszcza monografia nie do końca wskazuje na umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, gdyż praca mając charakter sensu stricte teoretyczny, nie wskazuje nowych treści w naukowym dyskursie. Pomimo sprawnej i adekwatnej narracji literatura wykorzystana w tekście w większości przypadków jest ponad dziesięcioletnia, co dla publikacji aspirującej do miana znaczącej dla rozwoju dyscypliny jest wykluczające.

Przeprowadzona powyżej analiza i jej rekapitulacja zmuszają mnie, jako recenzenta do negatywnej opinii i wnioskowania o niedopuszczenie do dalszego procedowania wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego dla doktor Marleny Kilian. Dokonana analiza wykazuje, że na obecną chwilę dorobek Habilitantki nie spełnia wymogów ustawowych mówiących między innymi o znaczącym wpływie na rozwój dyscypliny, w której osoba ubiega się o samodzielność naukową. Istota zaprezentowanych wniosków poza ich negatywną konkluzją zawiera się jednak w stwierdzeniu „na obecną chwilę”, gdyż jestem głęboko przekonany, że pani Marlena Kilian posiada niezbędny potencjał by w przyszłości otrzymać stopień doktora habilitowanego. W tym celu jednak musi skoncentrować się na prowadzeniu i projektowaniu badań, publikacji w renomowanych czasopismach oraz większej troski o rozpoznawalność swojego dorobku w naukach pokrewnych takich jak psychologia, socjologia, medycyna. Wierzę, iż obecna sytuacja (choć niewątpliwie mało komfortowa) stanie się motywacją do dalszej pracy, czego życzę. Obiecuję, że będę z dużą życzliwością przyglądał się karierze doktor Marleny Kilian. Dzisiaj zmuszony jestem postawić wniosek, że zgodnie z przyjętymi normami i przepisami dorobek przedstawiony mi do recenzji **nie spełnia wymogów umożliwiających dalsze procedowanie** w kwestii nadania Pani dr Marlenie Kilian stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Toruń 2024-03-09